

Modernoak

Grazia egin zidan irakurri nuenean Hasier Etxeberriaren eta *Ostiela!*-koen arteko kasketa. Batek «zuek ez zarete modernoak, hala!», besteek «ezta nahi ere!! eta zu gehiago!». Modernotasunari buruz kontzeptuak erabat desberdinak zituztela iruditu zitzaidan, gizona izateko batzuek dako ezinbestekoa zirudiena besteendako ez zuela inolako funtsik. Are, iraina zen eta guzti. Bitxia iruditu zitzaidan zinez, haserrea eragin zuena —Hasierren fax zenbakia argitaratu zutela edo— huskeria zelako, haurkeria.

Kontua da moderno izatearena oso irain gogoangarria dela batzuentzat —«moderno» esaten dute— badirudielako moddernoek betaurreko beltz ortopedikoak jantzita eta ile engominatuaz terrazatan Martini hartzen dutela, eta surfa egiten dutela gero Zarauzko hondartzan. Ondo bizi direla, artelanak erosten dituztela lagunei erakusteko gero, eta hitz egitean «alegia» askotan esaten dutela. New York esaten dutela Nueva York esan beharrez eta ez dutela garagardorik edaten. Badirudi, azken finean, ez direla oso hemengoak, edo hemengoak bai baina euskaldunok hain goretsita dugun tradizioa, klasikoak eta baserriko txokoak bost axola zaiela. Arroztasun puntua ere badutela.

«Modernoak —dio entziklopediak—: (...) forma eta konbentzio tradizionala, akademikoak eta historikoak apurtzea egoera sozial eta intelektual berriak proposatuz». Interesgarria ematen du, onuragarria kulturaz ari garelarik, baina ez oso komenigarria antza. Esan dezadan behingoz: amorratzen naiz ekitaldi kulturalak iragartzen diren bakoitzean denetariko folklokeriak ikusten ditudanean. Amorratzen hasia naiz jada folklore bera —dela dantzariak, txistulariak, bertsolariak edo haur kantariak, bakar batzuk aipatzeagatik—. Amorratzen gogoz kontra,

gainera —(ni ere txistulari izan nintzen)— baina amorratzen gogoz: edonon eta edonoiz sartuak zaizkigu poxpoliñak.

Zertara datorren purrustada? Euskararen Kontseilua-ren zorioneko eta asetzeraino errepikakor gertatu den kanpainaren barruan Nafarroako Unibertsitate Publikoan, Iruñean, ekitaldia egin zuten ikasleek otsailean. Kanpuseko gela handiena betetzea zen erronka, halako Sadar txiki bat egin, eta lortu zuten alajaina. Milatik gora lagun bildu ziren bakar bakarrik esateko haiek ere euskaraz ikasteko eskubidea errebindikatu nahi dutela. Ondo. Primeran. Iragarria zegoen ere ekitaldi txikiren bat, zeozer kulturala antza... baina hara non dantzari taldea atera zen oholtza gainera, txalo zaparradaren artean. Ezin sinistuz nengoen, eta min egin zidan, pailazoak ikusi izan banitu bezala. Errespetu falta eta guzti iruditu zitzaidan. Ni, dudatan banintz, hantxe bertan bihurtuko nintzen erdarazale porrokatua. Unibertsitateko ikasleak eta ezin asmatu itxurazko ekitaldirik! Ez dut uste manifestu originala irakurri behariko zutenik, edo, nik zer dakit, ohiko pankarten ordezmaz betetako lorepotoz bete behariko zutenik kanpusa. Ez. Eginak dituzte jada manifestuak, badira poesiak eta testuak, eta idazlanak. Badira mila protesta modu, mila aldarrikapen egiteko bideak. Hemen ez. Hemen, dantzariak.

Jendeak ez zuen txintik esan, eta txalotu egin zituen eta guzti arin-arina bukatu zutenean. Gero etorri ziren, nola ez, txalaparta mistikoa eta bertsolari txarra. Zeharo haserretuta atera nintzen. Sakrilegio iruditu zitzaidan ia. Hori egiteko hobe ezer egin ez balute. Hori egiten zuten jada Kanpion eta Abbadiak joan den mendean.

Ez dugu asmatzen. Nahi den tokitik entzuten da, etengabe, tradizioari, erroei eta historiari begiratu gabe ezin dugula herri izan, ohartu gabe aurrera begiratzen duena antzinatzen dela, herria garatzen eta sortzen.

Baina ze gutxi diren gure artean «egoera sozial eta intelektual berriak proposatzen» dituztenak! Ze eskasa gure aportazioa! Ramon Saizarbitoria eta bere nobela zoragarriak hor daude, bai; Kepa Junkera edo Juan Carlos Pe-

rez, plastikoak... baina horiek arraro samarrak dira. Horiek, «moddernoak».

Liburutegiak eta desesperazioak

Notizia ez da notizia, ez da berria esan nahi dut, baina bai oso adierazgarria. Nafarroako Kultura departamentuak onartu duenez, Iruñeko liburutegi publiko guztiak desastre hutsak dira: eraikinak txikiak dira, eta gaizki kokatuak daude; instalazioak ajeak jota eta txarki kontserbatuta eta ez egokituta eta, gainera, eskaintzen duten zerbitzua mugatua eta zaharkitua dago. Hori panorama.

Ez dute ezer deskubritu, liburutegiak erabili baino ez delako behar egoeraz konturatzeko, baina larriena da departamentuak udalari leportzen dizkiola gaitz guztiak, eta udalak, nola ez, departamentuari. Jakinaren gainean ez dagoenarendako esan behar da aspaldiko borroka politikoa dagoela hiriburuan liburutegi nagusiaren kokapen berriaren inguruan eta frankotan erabili dutela harri gisa liburutegien gaia.

Desesperazioa da hitza. Desesperazioa tarteka gauzak kontsultatzeko ohitura dugunona. Nafarroako Liburutegi Nagusian aurten jarri dituzte lehen ordenagailuak. Benetan diot, ez naiz ezer asmatzen ari. Jarri dituzte ez Interneten aritzeko edo hemeroteca kontsultatzeko edo artxiabatutako liburuen edizioari buruz kontsulta egiteko, ez. Jarri dituzte bakar-bakarrik liburuen signatura hobeto kontsultatzeko. Bi pantaila tristeak fitxero hutsak dira. Eta ez daude 1997tik aurrera erositako liburuak. Liburua kontsultatu nahi duzunean esertzeko tokirik ez baduzu —liburutegiko gela lepo eginda dago deus ikasten ez duten ikasleez—, ez dizute libururik ematen, eta egunkariak soilik begiratu egin ditzakezu. Ezin fotokopiarik atera. Ikusi izan dut etxetik argazki makina eramán izan duenik. Ez dut zaurian gatza bota nahi, baina fondoén hutsei buruz bi detaile: ez dute, esate baterako, Ibon Sarasolaren *Euskal Literaturaren Historia*, edo Pedro Fermin Irigarainen lanak. Liburua berriki erositak bada, ahaztu, batere logikarik ez

du ten katalogoetan egongo delako, ustez artxibatuta. Errazago topatuko dizute liburudendan.

Ez da hori gaitzik duen bakarra. Diputazioko Artxibo Orokorrean inork ez daki argazkien fondoa zer nolakoa den, nola antolatuta dagoen, non dagoen, salbu eta artxi-bozain nagusiak. Hori harrapatzea zaila denez, argazkirik ez. Iruñeko Artxiboan langileen oporren araberakoa da zeozer aurkitzeko aukera. Suertatzen bada abuztuan goxo-goxo dagoela Mediterraneo aldean argazkien artxiboa apaildu duena, ba, hori: itzuli arte hor konpon. Kafearen ordua badu lehengoan agiria topatu zizunak alferrik izango duzu detaile guztiak ematea —«baietz, hemen kontsultatu nituela, beheko solairutik ekarri zituen, bi karpeta berdexka, handi samarrak, mende honen hasierako dokumentuekin egon beharko lukete...»—. Hobe kafea eta pintxoak zerorrek ere patxadaz hartzea.

Hori handietan, inportanteetan. Auzokoak, batzuetan, jolas parkea dira ezer baino gehiago, gazteen musu-zirrirako topaleku.

Gero kexu dira liburutegietatik asko lapurtzen delako. Demonio, gehiago beharko litzateke. Funtzionarioek eragindako desesperazioa arintzeko sikiera. Nik badut Axularren *Guero* esango ez dudan liburutegi bateko zigiluarekin. Ordu ederrak eman ditut ostu nuen arte kontsulta bakar bat ere izan ez zuen liburuarekin.

Ahots momifikatuak

Euskal Herriko lehen fonoteka osatzeko urratsak ematen ari dira Nafarroan, eta, gauzak ondo, laster mila orduetik gorako grabazioak izango dira entzungai horretarako paratuko den artxiboan. Fonotekan Nafarroako euskalki eta azpieuskalkien hotsak bildu nahi dira, aurretik grabatuta dagoena alde batetik, eta desagertzeaz dauden mintzoen grabazio berriak bestetik. Orreaga Ibarra NUPeko irakaslea da proiektuaren arduraduna, eta tartean daude Iñaki Camino, Patxi Salaberri eta Iñaki Gaminde filologoak.

Orain arte egin den azterketaren arabera, 3.000 ordu izan daitezke eskura daudenak, baina digitalizatutakoa orraztu ondoren, mila ordutan gera daitekeela uste du Ibarak. Hizkuntz Politikakoek hitz egin dute jada Eusko Jaurlaritzarekin, eta hasierako asmoa Nafarroako euskalkien grabazio guztiak ondo gordetzea bada ere, aurrerantzean euskal fonoteka egiteari eutsi nahiko liokete antolatzailleek.

Bitxia da ahotsak gordetzearena. Deustuko Unibertsitateak ere atera du *Euskararen doinuak* izeneko CD-ROMa, euskalki guztietako hitzunen irakurketaldiekin. Ez dakit zergatik, grabazio hauek gogorarazten didate Leninen momiarena: ilara luzeak hildakoaren aurpegia ikusteko. Imajinatzen ditut Interneten bidez beste garaietako ahots hauek entzungo dituztenen aurpegi aztoratuak, «jin niz» edo «fan gaa», edo «ontsa zirea?» aditzean, batua nagusi izango denean. «Begira ze bitxikeria topatu dudan orde-nagailuan!» esango diote elkarri internautek.

Berriak gogorarazi dit ere nonbait egon beharko luketela Kandido Izagirre frantziskotarrak gure aminari eta izekori grabatutako zintek. Onartu behar da fraide hauen eramana benetan idien parekoa izan zela askotan. Osabari entzuna diot behin baino gehiagotan kontatzen nola elkartzen ziren bi andreak, dotore-dotore prestatuta, frantziskotarrarekin zuten hitzorduaren zain, eta hasierako egunetan urduri samar eta guzti zeudela euren kontuak grabatu behar zizkienaren aurrean. Berak lagundu ziela lehen egunean harremana egiten, eta gero utzi zituela lauak —amina, izeko, apaiza eta grabagailua—, solasean lasai etxeko egongelan. Frantziskotarrak denetarik galdezten zien hasieran, eta Concepcion eta Juanita animatu zirenean, mar-mar etengabe, han ez zen galdera gehiagorik izan. Osabak behin baino gehiagotan ikusi zuen apaiza lo seko, grabagailuaren zinta bukatuta, bi ahizpak iji eta aja kontu kontari honetaz eta hartaz etengabe, kupidagabe.

Ez dut inoiz entzun grabazioa, baina gure herrian jada galdu den mintzoaren lekukoak izanda, askotan errepasatu dut aspaldian eskuratu ahal izan nuen grabazioen